

Erken Çocukluk Özel Eğitim Programlarına İlişkin Eğitimcilerin Deneyimlerinin İncelenmesi

Examination of Educators' Experiences Regarding Early Childhood Special Education Programs

Gülcihan YAZÇAYIR

Dr. Öğr. Üyesi ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ◆ gyazcayir@uludag.edu.tr ◆ ORCID: 0000-0001-5094-1237

Yaren ÖNAL

Yüksek lisans öğrencisi ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ◆ yarenonal2644@gmail.com ◆ ORCID: 0000-0002-2750-8301

Gamze AKKAYA

Yüksek lisans öğrencisi ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ◆ akkaya.gamze03@gmail.com ◆ ORCID: 0000-0003-1269-4727

Yunus Emre SEMİZ

Yüksek lisans öğrencisi ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ◆ semizy@gmail.com ◆ ORCID: 0000-0002-7802-020X

Özet

Erken çocukluk döneminde özel eğitim, gelişimsel olarak risk altında olan veya yetersizliğe sahip 0-8 yaş çocukların gelişimlerini desteklemeyi, akranlarıyla aralarındaki gelişimsel farklılıkları en aza indirmeyi ve bu dönemde ailelerin ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefleyen eğitim hizmetleridir. Bu araştırmanın amacı 0-36 ay arası tanılanan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara hizmet sunan eğitimcilerin erken müdahale (EM)/erken çocukluk özel eğitimi (EÇÖE) programlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğunu incelemektir. Bu amaçla araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni ile tasarlanmıştır. Buna göre araştırmaya özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görevli on sekiz eğitimci katılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorularak yüz yüze ve telefon görüşmeleri ile toplanmıştır. Toplanan veriler Moustakas'ın (1994) fenomenoloji deseni için önerdiği analiz yaklaşımının adımları izlenerek analiz edilmiştir. Bu araştırmada 0-36 ay arasında özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalışan eğitimcilerin çoğunun herhangi bir EM/EÇÖE programından faydalanmadıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde, katılımcıların çoğunun herhangi bir EM/EÇÖE programından yararlanmayı planlamadığı sonucuna varılmıştır. Diğer çarpıcı sonuç ise katılımcıların Milli Eğitim Bakanlığı 0-36 Ay EÇÖE Programı hakkında farkındalıklarının olmadığı anlaşılmıştır. EM/EÇÖE programlarından beklentilerin ise iletişim becerilerini başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik, aile katılımını esas alan, değerlendirme ve etkinlik temelli olması şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken müdahale, Erken çocukluk özel eğitimi, Erken müdahale programları, 0-36 ay erken çocukluk özel eğitimi.

Abstract

Special education in early childhood is an educational services that aims to support the development of children aged 0-8 who are at risk or have developmental disabilities, to minimize developmental differences with their peers, and to respond to the needs of families in this period. The purpose of this study is to examine the opinions of educators who provide services to children with special educational needs diagnosed between 0-36 months about early intervention (EI)/early childhood special education (ECSE) programs. For this purpose, the research has been designed as a phenomenological study, one of the qualitative research methods. Accordingly, 18 educators working in special education and rehabilitation centers

participated in the research. Research data were collected through face-to-face and telephone interviews by asking semi-structured interview questions. The collected data were analyzed by following the steps of the analysis approach suggested by Moustakas (1994) for the phenomenology design. In this study, it was determined that most of the educators working with children with special educational needs between 0-36 months did not benefit from any EI/ECSE program. Similarly, it was concluded that most of the participants did not plan to benefit from any EI/ECSE program. Another striking result was that the participants were not aware of the Ministry of National Education 0-36 months ECSE Programme. It has been determined that the expectations from EI/ECSE programs are that they support all development areas, especially communication skills, be based on family participation, evaluation and activities.

Keywords: Early intervention, Early childhood special education, Early intervention programs, 0-36 months early childhood special education.

1. Giriş

Erken çocukluk dönemi sosyal, duygusal, bilişsel ve dil gelişiminin en hızlı olduğu dönem olarak bilinmektedir. Erken çocukluk döneminde yaşanan aksamaların erkenden fark edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması çocuğun tüm yaşamını etkileyecek bir süreç olduğundan bu süreçte erken müdahalenin(EM)/erken çocukluk özel eğitiminin (EÇÖE) önemi yadsınamaz (Bowe, 2007; Güven & Efe-Azkeskin, 2010; Karoly vd., 2005).

Erken çocukluk döneminde özel eğitim, gelişimsel olarak risk altında olan veya yetersizliğe sahip 0-8 yaş çocukların gelişimlerini desteklemeyi, akranlarıyla aralarındaki gelişimsel farklılıkları en aza indirmeyi ve bu dönemde ailelerin ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefleyen eğitim hizmetleridir (Birkan, 2002; Odom & Wolery, 2003; Raver & Childress, 2015; Sazak-Pınar, 2006; Tomris & Çelik, 2021). Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların kendi kendilerine yetebilen bireyler olabilmeleri ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri, akranları ile aynı eğitim ortamlarına devam edebilmeleri için eğitimlerine mümkün olduğunca erken başlanmalıdır (Bowe, 2007; Odom vd., 1988). Erken çocukluk döneminde özel eğitim hizmetleri ve bireysel bir eğitim planına sahip olması ile erken çocukluk eğitiminden farklılaşmaktadır. Ayrıca okul çağı çocuklarında planlanan özel eğitim programlarından farklı olarak gelişimsel becerilere odaklanmakta ve aile katılımına vurgu yapmaktadır (Hornby, 1991; Odom & Wolery, 2003). Bu bağlamda EM/EÇÖE programlarının; ailelerin ebeveynlik becerilerini geliştirmesi, çocuğun gelişimsel özellikleri hakkında bilgilendirilmesi, çocuğun ise akademik ve toplumsal hayata hazırlanması kapsamında özelleştiği görülmektedir (Brookes vd., 2000; Kardeş & Akman, 2020; Kartal, 2008). Bu sayede aileler çocuklarının tüm gelişim alanları ve bunları nasıl geliştirecekleri hakkında bilgi ve beceri sahibi olup hem çocuklarını destekleyebilmekte hem de kendi yaşam kalitelerini arttırmaktadırlar (Guralnick, 2011; Hornby, 1991).

EM/EÇÖE hizmetlerinin uygulanmasında 0-8 yaş özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ve aileleri için tasarlanan, kendi içinde belli ölçme, değerlendirme ve uygulama sistematiği barındıran eğitim programlarına erken özel eğitim programları denilmektedir (Birkan, 2001; Bowe, 2007; Odom vd., 1988; Odom & Wolery, 2003; Raver & Childress, 2015). Dünyada erken çocukluk özel eğitim hizmetleri ile ilgili 20. yüzyılın başlarında bazı yasal düzenlemeler yapılmaya başlandığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve birçok ülkede mevcut yasaların değişmesi ile özel eğitim alanında gelişmeler yaşanmıştır. EM/EÇÖE programlarının ise 20. yüzyılın ortalarından sonra 'gelişimsel eğitim programları' olarak uygulanmaya başladığı görülmektedir. İlk olarak ABD'de 1969 yılında gelişimsel riskler barındıran düşük sosyo-ekonomik koşullardan gelen çocukların gelişimlerini ve eğitim süreçlerini desteklemek, aynı zamanda ailelerin çocuklarının bakımı ile eğitimine katılımını sağlamak amacıyla Head Start Programı ortaya çıkmıştır (Decker & Decker, 2005). Bu programın uygulanmaya başladığı yıldan günümüze kadar 22 milyondan fazla çocuğa ulaştığı düşünülmektedir (Sazak-Pınar, 2006; Peterson vd., 2004). ABD'de Head Start Programı ile başlayan bu sürecin ardından çok sayıda erken

müdahale programı geliştirilmiştir. Geliştirilen programların bazıları da Türkçeye uyarlanarak ulusal alanda da kullanılmaktadır. 1969 yılında ABD’de geliştirilen Portage Erken Eğitim Programı bunlardan birisidir. Portage Erken Eğitim Programı, özel gereksinimli tanısı almış veya risk altında olan 0-6 yaş aralığında çocuğa sahip ailelerin çocuklarının gelişimlerini desteklemesine yardım etmek amacıyla hazırlanmaya başlanmış bir erken müdahale programıdır (Biber & Ural, 2016; Cameron, 1997; Shearer & Shearer, 1972;). Portage Erken Eğitim Programı, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü tarafından 1989 yılında Türkçeye uyarlanmış ve halen de 0-6 yaş çocuklar ile ailelerine eve dayalı olarak kullanılmaktadır (Güven vd., 2000; Kartal, 2007). Oldukça bilinen diğer bir erken müdahale programı ise 1974 yılında Avustralya’da Macquaire Üniversitesi tarafından geliştirilen Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı’dır (Birkan, 2002; Sucuoğlu vd., 2014). Türkiye’de 1996 yılından bu yana kullanılmakta olup 0-4 yaş arasındaki gelişimsel geriliği olan çocukların ve ailelerinin eğitim gereksinimlerini karşılamada etkili eve dayalı bir program olduğu bilinmektedir (Kobal, 2001; Sucuoğlu vd., 2001). Loovas (2003) tarafından otizm tanılı çocukların eğitimleri için geliştirilen Erken Yoğun Davranışsal Eğitim Programı’ndan (EYDE) yararlanılarak ev veya kurum merkezli olan Otistik Çocuklar için Davranışsal Eğitim Programı (OÇİDEP) 2006 yılında ulusal alanyazına kazandırılmıştır (Güleç-Aslan, 2008). Bir diğer erken müdahale programı ise problem davranışlar gösterme riski bulunan çocukların problem davranışlarını önlemeye yönelik Walker vd. (1997; 2001) tarafından geliştirilmiş ev ve okul ortamını kapsayan Başarıya İlk Adım (BİA) Erken Eğitim Programı’dır. Bu program 2010 yılında Diken vd. (2010) tarafından Türkçeye uyarlanarak anasınıfı, 1. ve 2. Sınıf (6-8 yaş) öğrencileri üzerindeki etkililiği belirlenmiştir. Bu programın anaokulu (3-6 yaş) versiyonu ise Diken vd. (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bunlara ek olarak Prof. Gerald Mahoney ve Prof. James MacDonald tarafından 0-6 yaş arasındaki gelişimsel geriliği olan ve risk altında olan çocukların ebeveynlerine yönelik olarak 2007 yılında düzenlenerek müfredat haline getirilen Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı (ETEÇOM) bulunmaktadır. 2013 yılında Prof. Dr. İbrahim H. Diken tarafından Türkçeye uyarlanan ETEÇOM ebeveyn ve çocuk etkileşimini arttırmaya yönelik bir müdahale programı olarak kullanılmaktadır (Gürel-Selimoğlu & Özdemir, 2018; Karaaslan, 2010; Korkmaz-Toper, 2015). Diğer bir müdahale programı olarak Webster-Stratton tarafından geliştirilen Eşsiz Yıllar Programı ebeveyn (1981, 1982), öğretmen (1995), çocuk (1990) eğitim boyutlarından oluşan bebeklikten orta çocukluk dönemine kadar davranış problemlerini önleme ve müdahalede etkili ve bilimsel dayanaklı bir modeldir (Webster-Stratton, 2001). Çocukların duygusal ve sosyal yetkinliğini arttırmak, duygu ve davranış problemlerini önlemek ya da müdahale etmek için tasarlanan Eşsiz Yıllar Programı Çocuk Boyutu (3-8 yaş), Uysal (2016) tarafından uyarlanarak Türkiye’de uygulanmıştır. Günümüze yaklaştıkça erken müdahale programlarında artış olmaya başlamıştır. Keyhole Erken Müdahale Programı da yeni tanı almış otizmli çocuğa sahip aileleri desteklemek için Kuzey İrlanda Otizm Yardım Derneği tarafından geliştirilmiş ve Yazıcı (2018) tarafından Türkiye’de uyarlanarak uygulanmıştır. Uluslararası alanyazında ortaya çıkmış ve Türkiye’ye uyarlanarak kullanılmakta olan programlara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Uyarlanarak ve Geliştirilerek Uygulanan EM/EÇÖE Programları

<i>Türkiye’deki Durumu</i>	<i>Türkiye’de İlk Uygulanma Yılları ve EM/ECÖE Programları</i>
Türkiye’de uyarlanarak uygulanan EM/EÇÖE programları	1989- Portage Erken Eğitim Programı 1996- Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı 2006- Otistik Çocuklar için Davranışsal Eğitim Programı- OÇİDEP 2010- Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı 2013- Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı-ETEÇOM 2016- Eşsiz Yıllar Programı Çocuk Boyutu 2018- Keyhole Erken Müdahale Programı
Türkiye’de geliştirilen EM/EÇÖE programları	1982- Erken Destek Projesi 1993- Anne-Çocuk Eğitim Programı 1996- Anne Destek Programı, Baba Destek Programı 2004- Etkinliğe Dayalı Müdahale Programı 2011- Çok Amaçlı Sınıf Erken Müdahale Programı 2012- Erken Müdahale Eğitim Programı 2014- Gelişimsel Destek Programı-GEDEP 2014- Ev Temelli Erken Müdahale Programı 2016- Proje Temelli Yaklaşım Dayalı Erken Müdahale Programı 2019- Doğal Öğretime Dayalı Erken Müdahale Programı

Bunların yanı sıra Türkiye’de geliştirilen ve uygulanan EM/EÇÖE programları Tablo 1’de görülmektedir. Bunlardan ilki 1982 yılında sosyo-ekonomik bakımdan dezavantajlı ailelere ve çocuklarına yönelik Anne Eğitim Programı ve Bilişsel Gelişimi Destekleme Programı olarak iki bölümden oluşan kurum ile ev merkezli yürütülen Erken Destek Projesi’dir (Kağıtçıbaşı vd., 2004, Sazak-Pınar, 2006). Benzer hedef kitleye yönelik diğer bir EM/EÇÖE programı ise Anne-Çocuk Eğitim Vakfı desteğiyle yürütülen aile merkezli Anne-Çocuk Eğitimi Programı (1993), Anne Destek Programı (1996) ve Baba Destek Programı (1996)’dır. Erken Destek Projesi’nde olduğu gibi Anne-Çocuk Eğitim Vakfı desteğiyle yürütülen programların da temel hedefleri çocukların gelişim alanlarını destekleyerek okula hazırlamak ve okul hayatına uyumunu sağlamaktır (Bekman, 1998). Benzer amaca hizmet eden diğer bir program ise 3-6 yaş arası gelişimsel geriliği olan çocukların etkinliklere katılımını arttırmaya ve okul öncesine geçişini kolaylaştırmaya yönelik Etkinliğe Dayalı Müdahale Programı’dır (Bakkaloğlu, 2004). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin 4-5 yaş çocuklarının bilişsel, psikomotor ve sosyal gelişimlerine yönelik Çok Amaçlı Sınıf Erken Müdahale Programı hazırlanmış ve etkililiği belirlenmiştir (Çelebioğlu-Morkoç, 2011). Doğan (2012) ise özel öğrenme güçlüğü riski taşıyan 5-6 yaş çocuklar için geliştirdiği Erken Müdahale Eğitim Programı’nı uygulayarak etkililiğini belirlemiştir. 2014 yılında İbrahim H. Diken’in koordinatörü olduğu Anadolu Üniversitesi’nden akademisyenler ve Avrupa Birliği işbirliği ile hazırlanan Gelişimsel Destek Programı (GEDEP) 0-36 aylık gelişimi risk altında olan çocuklar için geliştirilmiş gedep.org web sayfası yoluyla ücretsiz kayıt olarak yararlanma olanağı sunmaktadır. GEDEP, her gelişim alanındaki becerileri kazandırmaya yönelik etkinlikleri ailelerin evde, uzmanların kurumda ve ailelerin uzmanlarla birlikte nitelikli ebeveyn-çocuk etkileşimi temelinde hem evde hem de kurumda birlikte çalışarak çocuğun gelişimini desteklemeye yöneliktir (Diken vd., 2014). Diğer bir program ise Aytekin (2014) tarafından geliştirilen ve 18 aylık gelişimsel geriliği olan bir çocuk ile çalışılarak etkililiği ortaya konulmuş Ev Temelli Erken Müdahale Programı’dır. Günümüze yakın ulusal

alan yazında geliştirilen Doğal Öğretime Dayalı Erken Müdahale Programı, 24-48 ay arasındaki down sendromlu ve farklı gelişimsel yetersizliği olan çocuklar ile ebeveynlerinin etkileşimlerini arttırmaya yönelik tasarlanmış ve uygulanmıştır (Tomris, 2019).

Türkiye’de uluslararası alan yazından uyarlanan ve ulusal alanyazında araştırmacılar tarafından geliştirilen EM/EÇÖE programlarına ek olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan iki önemli program bulunmaktadır. Uluslararası alanyazına benzer olarak ulusal alanyazında da EM/EÇÖE hizmetleri yaş dönemleri bakımından 0-36 aya yönelik erken özel eğitim ve 37-72 aya yönelik okul öncesi özel eğitim dönemleri olarak iki dönem şeklinde ele alınmıştır (Odom & Wolery, 2003; MEB, 2018a; MEB, 2018b). Bunlar, 0-36 aylık dönemini kapsayan Erken Çocukluk Özel Eğitimi Öğretim Programı (MEB, 2018a) ile 37-72/78 aylık dönemini kapsayan Okul Öncesi Özel Eğitim Öğretim Programı’dır (MEB, 2018b). 0-36 ay EÇÖE Öğretim Programı, belirtilen yaş aralığındaki özel eğitim ihtiyacı olan çocukların evde ve okulda gelişimlerinin desteklenmesine yönelik bir programdır. Öğretim programı alıcı dil, ifade edici dil, bilişsel gelişim, ince motor, kaba motor, sosyal duygusal gelişim ve uyumsal beceriler olmak üzere yedi gelişim alanından oluşmaktadır. Bunlara ek olarak, öğretmen kılavuzu, veli kılavuzu, etkinlik kartları, değerlendirme kitapçığı ve örnek Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı gibi programın etkili bir biçimde uygulanmasını kolaylaştıracak formlar içermektedir (MEB, 2018a). Benzer şekilde 37-78 ay Okul Öncesi Özel Eğitim Programı da yedi gelişim alanı ile ilgili öğretim programlarını kapsamaktadır (MEB, 2018b). MEB’in her iki programında da EÇÖE hizmetlerinin özel eğitim anaokullarının erken çocukluk eğitim birimlerinde ve / veya okul öncesi eğitim kurumlarının özel eğitim sınıflarında yürütülebileceği belirtilmektedir. Buna karşılık Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2018) bu sürecin MEB tarafından hazırlanan programlar esas alınarak özel eğitim okulları, okul öncesi eğitim kurumları, bünyesinde anasınıfı bulunan eğitim kurumları ile çocuk ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda yürütülebileceği kapsamı genişletilmiş bir biçimde belirtilmiş olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitimine ihtiyacı olduğu belirlenen özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ve aileleri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden de yararlanabilmektedirler (MEB, 2012). Bu kurumlarda da MEB tarafından onaylanmış destek eğitim programlarının uygulanacağı yönetmelikte belirtilmektedir (MEB, 2012). MEB tarafından 9 Temmuz 2021 tarihinde yayınlanan destek eğitim programlarına bakıldığında sadece yedi yetersizlik grubuna göre hazırlanan programlar olduğu ve bunların içerisinde EÇÖE programının yer almadığı anlaşılmaktadır (MEB, 2021).

Özetle, uluslararası alan yazında geliştirilerek Türkçeye uyarlanan ve Türkiye’de akademisyenlerce ve lisansüstü tezler kapsamında geliştirilen aynı zamanda MEB tarafından 2018 yılında oluşturulan sistematik ve kanıta dayalı uygulamalara olanak sağlayan EM/EÇÖE programları bulunmaktadır. Belirtilen programlar, bir çocuğu değerlendirme, günlük gözlemlerde dikkat edilecek hususları belirleme, çocuğun kendine özgü ihtiyaçlarına göre BEP oluşturmada yol göstericidir (O’connor & Yasik, 2007).

Bahsi geçen programların uygulandığı araştırmalar ulusal alanyazında son yıllarda artmaktadır. Aytekin (2016) tarafından erken müdahale kavramı anahtar sözcük kullanılarak yapılan araştırmada çocuk gelişimi ve eğitimi ile eğitim-öğretim konu alanında bulunan 18 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlerin sadece sekizinde uyarlanan ya da araştırmacılar tarafından geliştirilen programların uygulandığı belirlenmiştir. Yumuş ve Tanju (2015) tarafından erken müdahale programlarının içeriği ve amacına yönelik okul öncesi öğretmenliği ve çocuk gelişimi programlarındaki öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Benzer bir çalışma Kardeş ve Akman (2020) tarafından okul öncesi kurumlarda görevli okul öncesi öğretmenleri ve kurum yöneticilerinin erken müdahale programlarına ilişkin algılarını belirlemek için yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda

katılımcıların erken müdahale programları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve programların yasalarla desteklenerek sürdürülebilir hale gelmesi yönünde beklentiler ortaya konulmuştur. Bunların yanı sıra erken çocukluk özel eğitimi döneminin 0-6/8 yaş kapsıyor olmasına karşın alandaki çalışmaların birçoğunun 4-6/8 yaş döneminde olduğu görülmektedir. Ulusal alanyazında EM/EÇÖE programları 1982'den başlayarak 1990'lar sonrası artmış olsa da günümüzde özellikle 0-36 ay grubunu kapsayan programlar ve uygulamalarına ilişkin araştırmaların oldukça az olduğu görülmektedir (Aytekin, 2016; Metin vd., 2017; Rakap vd., 2020; Sazak-Pınar, 2006; Tomris & Çelik, 2021). İnsan yaşamının ilk üç yılı, diğer canlılarından farklı olarak uzun süren bakım gereksinimi ve bağımlılık içerir. Aynı zamanda, bu dönem hızlı fiziksel ve zihinsel gelişimin olduğu bir dönemdir. Bu bağlamda 0-36 ay döneminde çocuk ve aileye sağlanan eğitim hizmetleri gelişimsel gerilikleri önleme ve müdahalede oldukça kritik bir öneme sahiptir (Berlin vd., 1998). Buna bağlı olarak 0-36 ay arasındaki özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ve ailelerine sunulacak EM/EÇÖE hizmetlerinin daha da yaygınlaştırılması için alandaki çalışmaların artması ve daha sık tartışılması gerekmektedir (Aytekin, 2016; Rakap vd., 2020). Bununla birlikte ulusal alanyazın incelendiğinde 0-36 ay EM/EÇÖE hizmeti veren öğretmenlerin EM/EÇÖE programlarını kullanıp kullanmadığı, kullanıyorlar ise hangi programa dayalı uygulama yaptıklarını gösteren bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma yoluyla EM/EÇÖE alanında mevcut literatüre katkı sağlamanın yanı sıra EM/EÇÖE hizmetlerinde rol ve sorumluluğu olan tüm paydaşlara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda 0-36 ay EM/EÇÖE alanında sistemsel bir yapının kurgulanarak etkili uygulamalara dönüşmesi için yapılacak yasal düzenlemelerde yol gösterici olacağı varsayılmaktadır. Bu araştırmanın amacı 0-36 ay arası tanılanan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara EM/EÇÖE hizmeti sunan öğretmenlerin deneyimlerine dayalı olarak EM/EÇÖE programlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğunu incelemektir. Bu amaç doğrultusunda "EM/EÇÖE hizmeti sunan öğretmenlerin EM/EÇÖE programlarına ilişkin deneyimleri nasıldır?" sorusuna yanıt aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma 0-36 ay arası tanılanan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara EM/EÇÖE hizmeti sunan öğretmenlerin deneyimlerine dayalı olarak EM/EÇÖE programlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğunu incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni ile tasarlanmıştır.

2.2. Katılımcılar

Bu çalışmada katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenme ölçütü 0-36 ay arası özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalışıyor olmasıdır. Katılımcı belirleme kriterine uygun kişilere ulaşabilmek için ön bir çalışma yapılmıştır. İkinci yazar Rehberlik Araştırma Merkezinde çalışıyor olmasına bağlı olarak 0-36 ay özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ebeveynlerinden nerede eğitim aldıklarına ilişkin bilgi almıştır. Tüm ebeveynler bu yaş grubu çocukları için sadece özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden destek eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Buna göre araştırmaya özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görevli 18 öğretmen katılmıştır. Katılımcı sayısı belirlenirken yapılan görüşmelerde veri doygunluğuna ulaşılması dikkate alınarak farklı katılımcılar ile görüşmelere devam edilmemiştir (Seidman, 2006). Bu araştırmanın katılımcılarının demografik özellikleri araştırma etiği gereği katılımcıların kişisel bilgileri korunarak E-1, E-2... şeklinde verilen kod adlar ile birlikte Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Adı	Yaş	Cinsiyet	Mezuniyet alanı	Öğrenim durumu	Mesleki deneyimi (yıl)
E-1	44	Kadın	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	16
E-2	25	Erkek	Çocuk Gelişimi	Yüksek Lisans	2
E-3	24	Kadın	Çocuk Gelişimi	Lisans	1
E-4	40	Kadın	Sınıf Öğretmeni	Lisans	14
E-5	28	Kadın	Çocuk Gelişimi	Lisans	1,5
E-6	27	Kadın	Çocuk gelişimi	Lisans	1
E-7	23	Kadın	Özel Eğitim Öğretmenliği	Lisans	0,5
E-8	34	Erkek	Psikolog	Lisans	9
E-9	25	Kadın	Özel Eğitim Öğretmenliği	Lisans	2
E-10	40	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	Lisans	5
E-11	29	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	Lisans	7
E-12	26	Kadın	Çocuk Gelişimi	Yüksek Lisans	2,5
E-13	22	Kadın	Özel Eğitim Öğretmenliği	Lisans	0,5
E-14	25	Kadın	Çocuk Gelişimi	Lisans	2
E-15	28	Kadın	Çocuk Gelişimi	Lisans	5
E-16	45	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	Lisans	5
E-17	28	Erkek	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Lisans	5
E-18	24	Kadın	Özel Eğitim Öğretmenliği	Lisans	0,5

Tablo 2’de görüldüğü üzere bu araştırmanın katılımcıları 22 ile 45 yaş aralığındadır. On sekiz katılımcının üçü erkek, on beşi kadındır. Katılımcıların büyük bir kısmı çocuk gelişimi ve özel eğitim öğretmenliği lisans mezunlarından oluşmaktadır. Üç kişi okul öncesi öğretmenliği, bir kişi sınıf öğretmenliği diğer bir kişi de psikoloji mezuniyet alanına sahiptir. Katılımcılardan sadece iki kişi yüksek lisans diğer on altı kişi ise lisans mezunudur. Katılımcıların mesleki deneyimleri ise 6 ay ile 16 yıl arasında değişmektedir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan yüz yüze ve telefon görüşmeleri ile toplanmıştır (Cresswell, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2013). Hazırlanan sorular iki özel eğitim uzmanı tarafından incelenmiş ve ardından bir pilot uygulama yapılarak son şeklini almıştır. Bu pilot uygulama sonrası var olan 4 yarı yapılandırılmış görüşme sorularına “Eğer siz bir EM/EÇÖE programı tasarlamış olsaydınız içeriğinde neler olurdu?” sorusu eklenmiştir. Araştırmacılar ikinci yazar tüm görüşmeleri bizzat kendisi yaparak ses kayıtları almıştır. Katılımcılar ile öncesinde telefon görüşmeleri yaparak araştırma konusu hakkında bilgilendirme yaparak görüşmelerin yapılacağı uygun zaman ve yeri belirlemek adına randevu oluşturulmuştur. Bazı katılımcılar ile çalıştıkları kurumda, bazı katılımcılar ile telefon yoluyla görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler toplamı 366 dakika olup görüşmeler en az 15 dakika en fazla 32 dakika sürmüştür.

2.4. Veri Analizi

Bu araştırmada yüz yüze ve telefon görüşmeleri yoluyla toplanan veriler Moustakas’ın (1994) fenomenoloji deseni için önerdiği analiz yaklaşımının adımları izlenerek analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile elde edilen veriler kısa notlar ve sesli kayıtlar şeklinde dijital ortamda kaydedilmiştir. Ardından dijital ortamdaki sesli kayıtların yazılı dökümü dördüncü yazar

tarafından yapılmıştır. Birinci yazar dökümlerin bir kısmını rastgele seçerek ses ve yazı tutarlılığını incelemiştir. Birinci yazar ve üçüncü yazar birbirinden bağımsız bir şekilde araştırma fenomeni ile ilgisiz olanları eleterek önemli ifadeleri belirlemişlerdir. Belirlenen önemli ifadelere karşılık gelen anlam birimler oluşturulmuştur. Ortaya çıkan anlam birimlerden yola çıkarak temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan tema başlıkları altında doğrudan alıntılara yer verilerek bulgular sunulmuştur. Belirlenen anlam birimler ve temalara ilişkin iki araştırmacı arasında uzlaşma sağlanmış olup araştırma dışındaki meslektaşlar tarafından da kontrol edilmiştir (Creswell, 2007; Miles & Huberman, 1994; Seidman, 2006).

2.5. Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

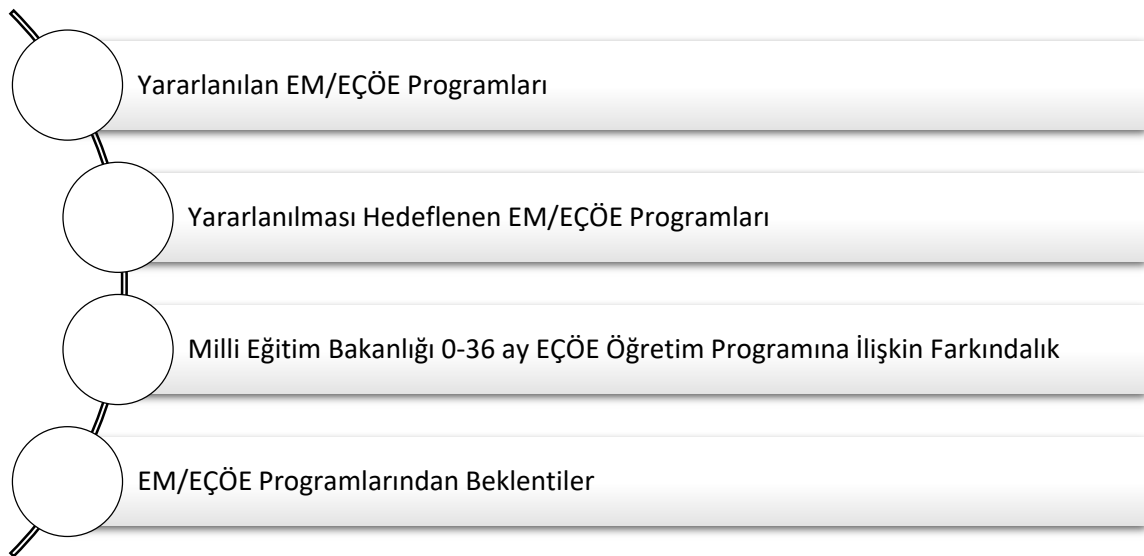
Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramları inandırıcılık kapsamında incelenmektedir. Bu kapsamda, nitel araştırma bulgularının inandırıcılığını arttırmaya yönelik olarak çeşitli önlemler alınmaktadır (Creswell, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmada da inandırıcılığı arttırmak için derinlemesine veri toplanmış, ayrıntılı betimlemelere ve doğrudan alıntılara yer verilmiş, verilerin kodlanması ve temaların oluşturulması süreci farklı araştırmacıların iş birliği ile yapılmıştır. Tüm kodlar ve temalar üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Aynı zamanda dış denetçiler tarafından analiz sürecine ve bulgulara ilişkin kontroller yapılmıştır.

Araştırma etiği gereğince katılımcılardan gerekli izinler ve onaylar alınmıştır. Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Kurul'dan 25 Mart 2022 tarih ve 2022-03 sayılı oturumunda izin alınmıştır. Aynı zamanda katılımcılara istedikleri zaman araştırmadan çekilebilme haklarının olduğu açıklanmıştır. Bunların yanı sıra kişisel bilgilerin gizliliğine dikkat edilerek katılımcılara kod adlar verilmiştir.

3. Bulgular

Bu araştırmada 0-36 ay arası tanılanan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara EM/EÇÖE hizmeti sunan öğretmenlerin programlara ilişkin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme soruları yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda dört temaya ulaşılmıştır. Araştırmanın temaları Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Temaları

3.1. Yararlanılan EM/EÇÖE Programları

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizi sonucunda katılımcıların çoğunun (E-1, E-2, E-5, E-6, E-7, E-8, E-9, E-10, E-12, E-15) herhangi bir EM/EÇÖE programı kullanmadığı belirlenmiştir. Bu konudaki görüşlerini bazı katılımcılar şöyle ifade etmektedirler:

“Aslında ayrıca özel kullandığım bir müdahale programı yok.” (E-15)

“...erken müdahaleye yönelik ya da özel eğitim özel gereksinimli çocuklara yönelik bir programla daha karşılaşmadım genelde deneyim ve tecrübe odaklı gidiyoruz. Bizim genelde özel eğitim bu gruplar içerisinde çok uzun süre çocukla birlikte zaman geçiremiyoruz. Haftada iki saat, bu iki saati de bazen işte öğretmen değişikliği şu bu yani bir müdahale programı uygulayacak kadar zamanımız da olmuyor” (E-2)

“Yok hayır şu anda kullanmıyorum, yeni mezun olduğum için ama takip ediyorum kısa sürelerde almayı düşünüyorum.” (E-5)

Herhangi bir programdan yararlanmadığını belirten öğretmenlerin aksine bir eğitmen yararlandığı EM/EÇÖE programlarını açıklarken Ankara Gelişim Envanteri Testi ve Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı gibi değerlendirme araçlarını program olarak tanımladığı belirlenmiştir. Öte yandan bu testlerin bir değerlendirme aracı olduğunu da sözlerine eklemektedir. Bunların yanı sıra çocuk gelişimi alanına bağlı olarak bu değerlendirme araçlarını çocukların gelişim alanlarını değerlendirmekten ziyade sorunun kaynağını belirleme amaçlı kullandığını şöyle açıklamıştır:

“AGTE’yi ve GEÇDA’dan yararlandığım alanlar oluyor. Tanımlamada kendi tam anlamıyla branşımızdan dolayı sağlık yakınlığı olduğu için hani branşımız çocukların ilk temelde hani nerede problemleri var? Ailelerin ne tarz, bu problemlere yönelik bilgilendirme yapabilmem için. Çocukların ilk önce bu tanılamalarına doğru bakma ihtiyacını duyuyorum. Tam anlamıyla sorunun nereden çıktığını anlayabilmem için bu yüzden bu programları kullanıyorum” (E-14)

Herhangi bir erken müdahale programından yararlanmadığını belirten eğitmenlere karşın diğer yedi eğitmenin de Otizm Vakfı 3-7 Yaş Erken Yoğun Davranışsal Eğitim Programı [EYDE] (E-3, E-4), Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (E-11, E-17), Otistik Çocuklar İçin Davranışsal Eğitim Programı [OÇİDEP] (E-11, E-18), Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı [ETEÇOM] (E-17), Gelişimsel Destek Programı [GEDEP] (E-13, E-17) ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın 0-36 ay EM/EÇÖE Programı (E-16) kullandıkları anlaşılmıştır.

Katılımcı E-4 otizmlı çocuklarda *erken yoğun davranışsal eğitim programını* kullandığını ifade etmekte iken E-11 ise otizmlı çocuklarda *OÇİDEP, down sendromlu ya da zihinsel geriliği olan çocuklarda küçük adımlar programını* takip ettiğini belirtmiştir. Bunların yanı sıra sadece E-16 Milli Eğitim Bakanlığı’nın erken çocukluk özel eğitim programını kullandığını ve bu kaynağın Türkiye’de en yaygın olması gerektiğine inandığını vurgulamıştır. Belirtilen EM/EÇÖE programlarına ek olarak katılımcı E-17 birden fazla programda yer alan stratejilerden çocuğun ihtiyacına uygun olanları seçerek kullandığını şöyle açıklamıştır:

“Küçük adımlar, GEDEP var, ETEÇOM, stratejilerinde kullandıklarım var. Hani bu programları da tek başına kullanmıyoruz. Hepsini çocuğun ihtiyaçlarına göre harmanlayıp kullanıyoruz. Gelişimsel olarak takip edebileceğim bir format olduğu için kullanıyorum bunları. Daha sistematik gitmek ve eksik bir şeyin kalmaması için öyle takip ediyorum.” (E-17)

Öte yandan 0-36 ay yaş grubundaki çocuklar ile yapılabilecek erken müdahale uygulamalarının en etkili oyun yoluyla gerçekleştirileceğine inanan katılımcı E-13 ise GEDEP’ten yararlandığı şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tam olarak şey yapmasam da GEDEP’den bazen. Hem çocukları doğal yani doğal bir öğretim gibi oluyor. Nasıl desem yani sanki böyle küçük çocuk olduğu için çok bir eğitim verdiğimizde

sıkılmalar başlıyor hani tutup da masa başına oturtamıyoruz bu çocukları ama bir oyun alanı oluşturduğumuzda işte onlara oyun içerisinden ya da işte nasıl desem fırsat öğretimi gibi. Bir şeyler içerisinde olduğu için ben küçük çocuklara uygun olduğunu düşünüyorum o yüzden biraz ondan yararlanıyorum.” (E-13)

3.2. Yararlanılması Hedeflenen EM/EÇÖE Programları

Bu araştırmadaki katılımcılarının çoğu (E-2, E-3, E-6, E-8, E-10, E-11, E-12, E-15, E-16, E-17) yararlanmayı hedefledikleri bir program olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılardan E-2 bunun nedenini *“Bildiğim hiç yok onu söyleyeyim öncelikle çünkü çocuk gelişimciyim ve hani evet erken müdahale programlarını uygulamak mantıklı ama özel eğitime yönelik bir program var mı hiç bilgim yok maalesef.”* şeklinde açıklamıştır. Buna ek olarak E-3 adlı katılımcı, bu alanda uzmanlaşmak istemediği için böyle bir hedefinin olmadığını *“Özelleşmek istediğim alan sanırım erken çocukluk olmadığı için o alanda çok fazla eğitime ihtiyaç duymadım.”* sözleriyle ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı olan E-15 ise zaman ve maddi kaynakları yeterli olmadığı için böyle bir hedefinin olmadığını *“Açıkçası hem çalışma sürelerimizden dolayı bazen kurs vakitleri bize uymuyor saatleri uymuyor ya da ücreti uymayabiliyor.”* sözleriyle açıklamıştır.

Öte yandan diğer altı katılımcı Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (E-4, E-7, E-9, E-13), Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı [ETEÇOM] (E-9, E-18), Otistik Çocuklar İçin Davranışsal Eğitim Programı [OÇİDEP] (E-13), Erken Yoğun Davranışsal Eğitim Programı [EYDE] (E-1) ve Floortime (E-7) gibi müdahale programlarından yararlanmayı hedeflediğini belirtmiştir. Bu ifadelere örnekler şöyledir:

“EYDE’yi çok isterdim mesela” (E-1)

“Küçük adımlar olurdu, bir de Floortime tercih ederdim.” (E-7)

“Küçük adımlar ve ETEÇOM’u kullanmak isterdim. Onların da sertifika programına katılmam gerekiyor o yüzden kullanamıyorum şu an.” (E-9)

“Küçük adımlar var mesela, Sonra şey OÇİDEP...” (E-13)

Bunların yanı sıra iki katılımcı ise yararlanmayı hedeflediği bir EM/EÇÖE programı olarak değerlendirme testlerini belirtmiştir. Bu ifadelere örnekler şöyledir:

“Şu an aslında MOXO muydu öyle bir şey vardı tam hatırlayamıyorum ismini de programın. Ben size normal yazılı bir şekilde de söylerim, daha iyi araştırırım.” (E-14)

“Erken çocukluk olarak GEÇDA’yı düşünüyorum ama kapsamlı bir araştırma yapmadım şu anda GEÇDA direkt hani elimin altında bulunsun istiyorum açıkçası.” (E-5)

3.3. Millî Eğitim Bakanlığı 0-36 Ay EÇÖE Programlarına İlişkin Farkındalık

Bu araştırmadaki bir katılımcı (E-16) hariç diğer on yedi katılımcının Millî Eğitim Bakanlığı’nın 0-36 ay EÇÖE programını duymadıkları veya içeriğini bilmedikleri belirlenmiştir. E-9, böyle bir programın şuan hazırlanma aşamasında olduğunu duyduğunu *“Yani yapım aşamasında diye hatırlıyorum ama.”* şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir öğretmen E-18’in ise bahsi geçen programı bir okul sandığını *“Duydum galiba bu yeni dönemde açılan okullardan mı bahsediyoruz, yanlış mı biliyorum?”* sözlerinden anlaşılmaktadır. Diğer katılımcılar ise bu programı bilmiyor olmalarını hem kendilerinden hem de bakanlıktan kaynaklanıyor olabileceğini şu sözlerle açıklamışlardır:

“Millî Eğitim Bakanlığı, duymadım sanırım. Her iki taraflı bir aksaklık olabilir örneğin ben araştırmamışım, görmemişimdir veya tanınırlıkla ilgili tanıtımla ilgili bir aksaklık vardır belki biraz daha reklam yapıp daha fazla duyulması sağlanabilir.” (E-8)

“Araştırma vaktim olmadı hani benden kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Yani şöyle ben araştırma vaktim olmadı hani benle kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Bir de çalıştığım kurum rehabilitasyon merkezi olunca çok fazla yaş grubuyla çalışıyorum sadece sıfır otuz ay hani otuz altı mıydı? Ona odaklanamadım.” (E-13)

“Görebileceğimiz şekilde olmuyor olması olabilir. Özel sektörde çalıştığımız için bize herhangi bir resmi yazıyla gelmemiş olabilir, onu bilmiyorum. Hani daha yenisini öğrenmek için araştırsaydım. Muhtemelen göze çarpar da yani öyle deyip özeleştiri yapabilirim.” (E-17)

3.4. EM/EÇÖE Programlarından Beklentiler

Bu araştırmadaki beş katılımcı (E-1, E-4, E-13, E-16, E-18) EM/EÇÖE programlarının iletişim becerilerinin desteklenmesi temeline dayalı kurulmasına ilişkin beklentilerini şu sözlerle belirtmişlerdir:

“İki üç yaş arasında mutlaka iletişimle ilgili bir eğitim verilmesini ve bu yönde bir program hazırlanmasını canı gönülden istiyorum.” (E-1)

“Çocuğun çevresiyle ya da akranlarıyla vakit geçirebileceği ortamlar oluşturup hani ona uygun oyunlar ile oyun içerisinde onlara onlarla iletişim kurma becerisi kazandırmak üzerine bir müdahale programı olmasını isterdim” (E-13)

Diğer beş katılımcı (E-3, E-5, E-9, E-10, E-11) ise EM/EÇÖE programlarının bilişsel, motor, sosyal, dil ve iletişim olmak üzere bütün gelişim alanlarını kapsayacak biçimde tasarlanmış olmasına ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Bu konudaki görüşünü E-3 şöyle açıklamıştır:

“İletişimle ilgili konuları desteklemek amacıyla bir program hazırlanması daha yararlı olurdu muhtemelen. Onun dışında motor beceriler desteklenmesi olabilirdi çünkü bizim eğitim programlarımızda çok fazla hani daha öncesinde şimdi erken okuryazarlığa vesaireye geçmeden önce mesela bu ince motor becerileri halletmemiz gerekiyor ki çocuk anaokulu düzeyine gelebilsin diye. Onun haricinde bu işte zihin kuramı becerilerini güçlendirmek erken yaşlarda çok önemli çocuğun empati becerisini, sosyal becerilerini geliştirmek çok önemli...”

On katılımcının öncelikle iletişim ve bütün gelişim alanları temelli beklentilerinin yanı sıra diğer beş katılımcı (E-6, E-7, E-12, E-14, E-17) EM/EÇÖE programlarının aile katılımı temelli olmasına ilişkin beklentilerini ortaya koymuşlardır. Bu konudaki görüşlerini E-16 şöyle açıklamıştır:

“Veliyi birazcık dışarıda bırakıyoruz hocam aslında eğitim olarak. Hani, eğitimin içine katmamız gerektiğini düşünüyorum, yani tek başına ben ya da siz herhangi birimiz hani o çocuğa yetmiyoruz çünkü bir saat veya iki saat görüyoruz ama veli onunla bütün gün hani vakit geçiren biri.” (E-6)

Bunlara ek olarak, iki katılımcının (E-2, E-8) EM/EÇÖE programlarının değerlendirme temelli olmasına ilişkin beklentilerine örnek bir ifade şöyledir:

“Mutlaka bir ön değerlendirme son değerlendirme sisteminin kapsamlı bir şekilde oturturulması gerekiyor yani bir çocuk için ön değerlendirme aldığımızda o çocuğu eğitimin neresinden başlayacağımı bana o değerlendirme sonucunun vermesi gerekiyor.” (E-2)

Son olarak, katılımcılardan sadece bir eğitmen EM/EÇÖE programlarının örnek etkinlik ve materyal temelli olmasına ilişkin beklentisini şöyle ifade etmiştir:

“Hazır materyallerin olması ve etkinlik temelli gitmesi... Belki bu programlara materyal konusunda daha bilgilendirici ya da örnek materyaller ekleyebilirdim. Örneğin bir çalışma yaptığınızda o çalışmanın ardında şöyle bir etkinliğin olması onu pekiştirici olması gibi. Kazanımlar var fakat kazanımların nasıl uygulanacağına yönelik daha detaylı bilgilendirme olsa bence daha iyi olabilir” (E-15)

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada 0-36 ay arasında özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalışan eğitimciler ile EM/EÇÖE programlarına ilişkin yapılan görüşmelerin analizleri sonucunda, faydalanılan ve faydalanılması planlanan EM/EÇÖE programları, MEB 0-36 Ay EÇÖE Programına ilişkin farkındalık ve EM/EÇÖE programlarından beklentiler hakkında sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, 0-36 ay arası özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalışan eğitimcilerin bazılarının Erken Yoğun Davranışsal Eğitim Programı, Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, OÇİDEP, ETEÇOM, GEDEP gibi programları kullandıkları ortaya konulmuştur. Alanyazında da bu programlar etkili uygulamalar olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak uluslararası alanyazında bu tür programlara dayalı oluşturulan BEP ile bilimsel dayanaklı uygulamalar sistematik bir biçimde sürdürülebilmektedir. Aynı zamanda bahsi geçen programların sürdürülmesi için temel şart olan aile ve öğretmenlerin işbirliği ile yapılan müdahalenin istedik sonuçları olduğu bilinmektedir. Ancak bu araştırmada katılımcıların çoğunun herhangi bir EM/EÇÖE programı kullanmadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda bir eğitmenin de değerlendirme araçlarını program olarak tanımladığı anlaşılmıştır. Bu araştırma sonuçlarının aksine Paik ve Hailey (1999) tarafından gerçekleştirilen araştırmada katılımcı öğretmenlerin %72'sinin okulun veya kendisinin geliştirdiği bir programı, %15'inin birkaç programdaki stratejilerden yararlandığı ve %13'ünün ise Portage Erken Eğitim Programını kullandığı sonucu ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak diğer bir sonuç ise katılımcıların çoğunun belirttiği üzere erken müdahale programları hakkında bilgi sahibi olmadıkları için yararlanmayı planladıkları herhangi bir programın olmadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle katılımcılardan biri bilgi sahibi olmama gerekçesini çocuk gelişimi alanından mezun olması şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda diğer bir katılımcının 0-36 ay erken çocukluk özel eğitiminde görev alıyor olmasına rağmen bu alanda uzmanlaşmayı planlamadığı için EM/EÇÖE ile ilgili eğitime ihtiyaç duymadığını ifade ettiği belirlenmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) EM/EÇÖE hizmetlerinde görev alacak kişilerin özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmenlerinin olacağı açıkça belirtilmektedir. Ancak bu araştırmada ve alanyazında da ortaya konulduğu gibi erken çocukluk alanında görev alan personellerin aslında meslek öncesi bu alanda yeteri kadar bilgi ve daha da önemlisi deneyim kazanmadıkları görülmektedir (Demiröz, 2021). Her ne kadar özel eğitim öğretmenliği programında Erken Çocuklukta Özel Eğitim zorunlu dersinin içeriğinde EÇÖE müdahale programları yer alıyor ve seçmeli ders olarak Erken Müdahale Programları olsa da 0-36 ay dönem çocukları ile uygulamaya yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır (YÖK, 2018). Benzer şekilde çocuk gelişimi ulusal çekirdek programında da Erken Müdahale olarak bir derse yer verilmiş ancak uygulamaya yapmaya olanak veren bir düzenlemeye yer verilmemiştir (YÖK, 2016). Bu bağlamda araştırma sonuçları ve alanyazın dikkate alındığında, EM/EÇÖE alanında görev alacak kişilerin çocuk gelişimi, okul öncesi ve özel eğitim öğretmenliği gibi alanlardan ziyade spesifik olarak EM/EÇÖE alanında yetişmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde alanyazında EM/EÇÖE alanında hizmet sunacak kişilerin alanın özellikleri ve dayanakları temel alınarak yetiştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Bricker vd., 2020; Tomris & Çelik, 2021).

Bu araştırmada ortaya çıkan diğer önemli sonuç ise bir katılımcı hariç diğer hepsinin MEB'in 0-36 ay EÇÖE Programı hakkında bilgi sahibi olmadıkları ya da haberdar dahi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Oysaki bahsi geçen program 2018 yılında hazırlanmış ve kullanıma sunulmuştur. Program öğretmen ve aile kılavuzlarının yanı sıra yedi gelişim alanını destekleyecek etkinlik kartları ile birlikte değerlendirme araçları ve örnek bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) içermektedir (MEB, 2018a). Bunların yanı sıra Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin (2018) 12. Maddesinin b bendinde "*Bakanlıkça hazırlanan eğitim programı esas alınarak özel eğitim ihtiyacı olan çocuk için BEP hazırlanarak aile eğitim yoluyla hizmet verilir*" ifadesi yer almaktadır. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında bazı

eğitmenlerin çeşitli erken müdahale programlarını kullanmakta olduğu ancak MEB tarafından hazırlanan eğitim programını ise kullanmadıkları belirlenmiştir. Bunun nedeni ise bir eğitmenin de belirttiği gibi kişisel de olabileceği gibi bakanlık tarafından yeterli bilgilendirme ve programın tanıtımının olmamasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan kişisel olarak bakıldığında ise ortaya çıkan sonuçların bu alanda çalışan eğitmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içinde kişisel ve mesleki gelişimlerine yönelik sınırlılıktan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Buna göre, katılımcılar Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, ETEÇOM, OÇİDEP, EYDE ve Floortime gibi programlardan faydalanmayı istediklerini ancak sertifikalarının, sertifika için eğitimlere zamanlarının ya da sertifika alabilmek için ödenecek ücretlerinin olmamasını faydalanamama gerekçesi olarak göstermişlerdir. Halbuki Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı ve OÇİDEP ülkemizde oldukça yaygın olarak kullanılan ve herhangi bir sertifika gerektiren programlar değildir. Küçük Adımlar Erken Eğitim seti aileler, öğretmenler ya da terapistleri tarafından kolaylıkla uygulanabilmesi için neyin nasıl öğretileceği yaklaşımına dayalı hazırlanmıştır (Pieterse vd.,1985). Benzer şekilde OÇİDEP de geniş bir uygulamacı kitlesi tarafından kolaylıkla uygulanabilmesi için uygulama rehberi formatında hazırlanmıştır (Kırcaali İftar, 2014; Kırcaali-İftar vd., 2014a; Kırcaali-İftar vd., 2014b). Aynı zamanda her iki program da yayınevleri tarafından satışa sunulmuştur. Öte yandan GEDEP ve MEB'in EM/EÇÖE programları ise herhangi bir ücret ödemeye gerek olmadan ailelerin, öğretmenlerin ya da diğer uzmanların birlikte çalışarak çocuğun gelişimini desteklemek için kullanımına açıktır. Bu bağlamda, ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında EM/EÇÖE alanında rolü olan kişiler ve kurumlar arası bilgi akışının yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Alanyazında da belirtildiği gibi kişiler ve kurumlar arası işbirliği oluşturularak sistem yaklaşımıyla sunulacak EM/EÇÖE hizmetlerinin (Akoğlu & Şipal, 2012; Aytekin, 2016; Demiröz, 2021; Er-Sabuncuoğlu & Diken, 2010; Guralnick, 2011; Kardeş & Akman, 2020; Sazak-Pınar, 2006; Tomris & Çelik, 2022) işleyişin niteliğine ve tüm paydaşlara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra, araştırmanın diğer önemli bir sonucu ise katılımcıların EM/EÇÖE programlarından beklentilerine yöneliktir. Buna göre, EM/EÇÖE programlarının öncelikle iletişim becerilerini desteklemeye yönelik hazırlanmasına ilişkin sonuca ulaşılmıştır. Aynı zamanda EM/EÇÖE programlarının tüm gelişim alanlarının desteklenmesine yönelik beklentilerin de yoğun olduğu belirlenmiştir. Çocukların beceri alanlarının desteklenmesinin yanı sıra yürütülen çalışmalarda ailenin biraz dışarıda bırakıldığı ve bu nedenle aile katılımını esas kılan EM/EÇÖE programlarının oluşturulmasına yönelik beklentilerin olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan eğitmenlerin EM/EÇÖE'nin temel bileşeninin aile katılımı olduğuna ve aile katılımını sağlamadaki rollerine (Hornby, 1991; Mahoney vd., 1999; Odom & Wolery, 2003) ilişkin farkındalıklarının yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Alanyazında Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) EM/EÇÖE hizmetleri ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımını sağlayacak biçimde kurumda veya evde yürütüleceği açıkça belirtilmektedir. Öte yandan 0-36 ay EM/EÇÖE de aile katılımı olmadan yapılan çalışmaların başarısından söz etmek güçtür. Erken çocukluk döneminde ebeveynlere ya da birincil bakıcılara doğrudan sunulan destekler sayesinde kanıt temelli uygulamaları öğrenerek çocuklarının sonraki öğrenimlerine ve hayata hazırlanmalarında önemli rollerinin olduğu bilinmektedir (Bruder, 2010; Gallagher vd., 2004; Hornby, 1991; Raver & Childress, 2015; Roberts & Kaiser, 2011; Tomris & Çelik, 2022). Aynı zamanda EM/EÇÖE programlarının neredeyse tamamının aile katılımına yönelik hazırlanmış olduğu görülmektedir. Benzer şekilde EM/EÇÖE programlarına bakıldığında iletişim başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemeye yönelik ve değerlendirmeye de yer verilerek tasarlanmışlardır. Bu bağlamda, elde edilen bu sonuçların katılımcıların EM/EÇÖE programları ve içerikleri hakkında bilgilerinin olmayışı sonuçları ile örtüştüğü

görülmektedir. EM/EÇÖE programlarından beklentilere yönelik diğer sonuçlar ise değerlendirme ve hazır materyallerin sunulması ile etkinlik temelli olması şeklindedir. Benzer olarak Paik ve Healey (1999) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da her bir yetersizlik grubuna özgü EM/EÇÖE program materyallerinin tasarlanmasına ilişkin beklentilerin olduğu ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, gerçekleştirilen bu çalışmada 0-36 ay EM/EÇÖE görev alan öğretmenlerin çoğunun Türkiye’de uyarlanarak ya da geliştirilerek kullanıma sunulan EM/EÇÖE programları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları ve program kullanımının çok az olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak MEB 0-36 ay EÇÖE programının ise neredeyse hiç bilinmediği ve kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda çalışan öğretmenlerin EM/EÇÖE hizmetlerinin aile katılımı, etkileşim ve etkinlik temelli yaklaşımlarından oluştuğunun farkında olmadıkları anlaşılmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçlara bakıldığında, bu alanda çalışan öğretmenlerin hizmet öncesi ya da hizmet içi süreçte alandaki yetkinliklerinin geliştirilmesi acil ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken çocukluk özel eğitim alanında uzmanlaşmanın sağlanacağı hizmet öncesi programların yetersizliğinden olsa gerek uygulayıcıların kanıt temelli uygulamalar hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları için uygulamalara yansıtıyor olabilecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda EM/EÇÖE programlarından beklentilerin aslında var olan programların temelinde yer aldığı düşünüldüğünde alinyazında geliştirilen ve uyarlanan EM/EÇÖE programlarının tanıtımına ve uygulanabilirliğine yönelik yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Öte yandan bu çalışmadaki öğretmenlerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde 0-36 ay yaş gruplarına ek olarak farklı yaş grubundaki özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ile çalıştığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de özellikle EM/EÇÖE alanında programlar tasarlanarak uzmanlar yetiştirilmesi ve EM/EÇÖE hizmet alanı olabilecek programlarda bu alanla ilgili teorik ve uygulamaya yönelik derslerin artırılması önerilebilir. Böylece bu alanda iyi yetişmiş personel ile Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (2018) belirtildiği gibi EM/EÇÖE, özel eğitim okullarında, okul öncesi eğitim kurumlarında, bünyesinde ana sınıfı bulunan eğitim kurumlarında veya evlerde nitelikli bir biçimde yürütülebileceği düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra MEB 0-36 ay EM/EÇÖE programının ise neredeyse hiç bilinmediği ve kullanılmadığı sonucu göz önünde bulundurulursa programların tanınırlığının artırılması gerekmektedir. Aynı zamanda MEB 0-36 ay EM/EÇÖE programının uygulandığı çalışmalar yoluyla programın işlevselliği veya aksaklıklar belirlenerek programların güncellenmesine katkı sağlanabilir.

0-36 ay EM/EÇÖE uygulamalarında çocukların değerlendirme, tanı, yönlendirilme ve izleme süreçlerinin yürütülmesinde rolü ve sorumluluğu olan ve aynı zamanda bu alandaki paydaşların eğitim, danışma gibi hizmetler alabilecekleri birimlerin acilen oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Önerilen birimler yoluyla 0-36 ay özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ve ailelerinin EM/EÇÖE hizmetlerine erişilebilirliğini arttırmak adına öncelikle sağlık ve eğitim kurumları arasında merkezi ve yerel iletişim ağı oluşturulmalıdır.

Bu araştırmanın nitel yöntemle yürütülmesi bakımından belirli sayıda katılımcının ilgili bağlamdaki deneyimlerini ele almaktadır. Bilindiği gibi nitel araştırmalarda bulguların genellenmesi ile ilgili kaygı yoktur ancak eğitimcilerin deneyimleri ile elde edilen bilgiler farklı bağlamlar için örnek teşkil edebilir. Bu doğrultuda, bu çalışmaya benzer amaçla Türkiye’nin farklı bölgelerinden örneklemeler alınarak çok daha fazla 0-36 ay EM/EÇÖE hizmetlerinde görev alan katılımcıyla bir araştırma yürütülebilir. Buna ek olarak, çocuk gelişimi, özel eğitim ve okul öncesi öğretmen adaylarının EM/EÇÖE’sine ilişkin bilgi-beceri düzeyleri ve beklentilerine yönelik karşılaştırmalı bir araştırmanın yükseköğretim programlarının düzenlenmesinde yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma kapsamında bazı sınırlılıklar oluşmuştur. Bunlar incelendiğinde öncelikle araştırmanın katılımcılarının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde 0-36 ay EM/EÇÖE hizmetlerinde görevli 18 eğitmen ile sınırlı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) belirtildiği gibi özel eğitim okulları, okul öncesi eğitim kurumları, bünyesinde anasınıfı bulunan eğitim kurumları ile çocuk ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda evde hizmet sunan EM/EÇÖE hizmetlerinde görevli eğitmenlere ulaşamamıştır. Ancak var olan bu sınırlılığa rağmen yapılan bu çalışmanın EM/EÇÖE hizmetlerinde destek özel eğitim sunan eğitmenlerin EM/EÇÖE programlarına ilişkin farkındalıklarının ortaya konulması ile sistematik ve kanıta dayalı uygulamalara olanak sağlayan EM/EÇÖE programlarına dikkat çekme bakımından alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akoğlu, G. & Şipal, R. F. (2012). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara yönelik erken müdahale yaklaşımları: Dünyadan ve Türkiye'den uygulamalar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1) , 173-184.
- Aytekin, Ç. (2014). *Ev temelli erken müdahale programının geliştirilmesi: Bir vaka çalışması* (Yayın No. 366067) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Aytekin, Ç. (2016). Türkiye'de erken müdahale kavramına yönelik yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 4(2) , 115-127 .
- Bakkaloğlu, H. (2004). *Etkinliğe dayalı müdahale programının 3-6 yaş gelişimsel geriliği olan çocukların geçiş becerilerine etkisi* (Yayın No. 141528) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bekman, S. (1998). *Eşit fırsat (Anne Çocuk Eğitim Programı'nın değerlendirilmesi)*. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayıncılık.
- Berlin, L.J., Brooks-Gunn, J., McCarton, C., & McCormick, M.C. (1998). The effectiveness of early intervention: Examining risk factors and pathways to enhanced development. *Preventive Medicine*, 27, 238–245.
- Biber, K. & Ural, O. (2016). Portage erken eğitim programının 5–6 yaş çocuklarının gelişimleri ile aile katılım düzeyleri üzerindeki etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1181-1204.
- Birkan, B. (2001). *Küçük Adımlar Kursu'nun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazanmalarına etkisi* (Yayın No. 101661) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Birkan, B. (2002). Erken özel eğitim hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(02), 99-109. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000062
- Bowe, F.G. (2007). *Early childhood special education: Birth to eight*. Thomson Delmar Learning.
- Bricker, D. D., Felimban, H. S., Fang, Y. L., Stegenga, S. M. & O'Malley Storie, S. (2022). A proposed framework for enhancing collaboration in early intervention/early childhood special education. *Topics in Early Childhood Special Education*. 41(4), 240-252. <https://doi.org/10.1177/0271121419890683>
- Brookes-Gunn, J., Berlin, L.J. & Fuligni, A.S. (2000). Early childhood intervention programs: What about the family? In Shonkoff, J.P. & Meisels, S.J. (Eds.), *Handbook of early childhood intervention* (2nd ed., pp.549-588). Cambridge University Press.

- Cameron, R. J. (1996). Early intervention for young children with developmental delay: the Portage approach. *Child: Care, Health And Development*, 23(1), 11-27. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2214.1997.838838.x>
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks,. CA: Sage.
- Çelebioğlu-Morkoç, Ö. (2011). *4-5 yaş grubu çocuklarına yönelik hazırlanan erken müdahale programının etkililiğinin belirlenmesi: Çanakkale ili örneği* (Yayın No.308954) [Yüksek lisans tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Decker, C. A. & Decker, J. R. (2005). *Planning and administering early childhood programs*. Prentice Hall.
- Demiröz, K. (2021). *Erken çocukluk özel eğitiminde aile ve personel iş birliği*. (Yayın No.681813) [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Diken, İ. H., Bozkurt, F. Arıkan, A., Çolak, A., Çelik, S., Cavkaytar, E. & Şenbalkan, G. (2011). *Proje B1A-AV: Okulöncesi dönemde antisosyal davranışları erken önlemeye yönelik başarıya ilk adım erken eğitim programı anaokulu versiyonu'nun uyarlanması ve etkililiği: Pilot çalışma bulguları*. 21. Ulusal Özel Eğitim Konferansında sözlü sunu, Cyprus/Kıbrıs.
- Diken, I. H., Cavkaytar, A., Batu, S., Bozkurt, F. & Kurtyılmaz, Y. (2010). First Step to Success a school/home intervention program for preventing problem behaviors in young children: Examining the effectiveness and social validity in Turkey. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 15(3), 207–221. <https://doi.org/10.1080/13632752.2010.497660>
- Diken, İ. H., Vuran, S., Yanardağ, M., Diken, Ö., Ülke-Kürkçüoğlu, B., Bozkurt, F., Tosun, Y., Çelik, S., & Tomris, G. (2014). *Gelişimsel destek programı*. <https://www.gedep.org/resources/assets/site/pdf/gedep.pdf>
- Doğan, H. (2012). *Özel öğrenme güçlüğü riski taşıyan 5-6 yaş çocukları için uygulanan erken müdahale eğitim programının etkisinin incelenmesi*. (Yayın No.319492) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Er-Sabuncuoğlu, M., & Diken, I. H. (2010). Early childhood iintervention in Turkey: Current situation, challenges and suggestions. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2(2), 149-160. <https://doi.org/10.20489/intjecse.107966>
- Guralnick, M. J. (2011) Why early intervention works: A systems perspective. *Infants and Young Children*, 2(1), 6–28. <https://doi.org/10.1097/IYC.0b013e3182002cfe>
- Güleç-Aslan, Y. (2008). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı (Oçidep) ev uygulaması sürecinin ve sonuçlarının incelenmesi* (Yayın No.229414) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Güleç-Aslan, Y. & Subaşı-Yurtçu, A. B. (2017). Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı (OÇİDEP) öğretmenlerinin OÇİDEP'e ilişkin algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 971-984. <https://doi.org/10.17755/esosder.286479>
- Gürel-Selimoğlu, Ö. & Özdemir, S. (2018). Etkileşim temelli erken çocuklukta müdahale programı'nın (ETEÇOM) otizm spektrum bozukluğu sergileyen çocukların sosyal etkileşim becerileri

- üzerindeki etkililiği. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 514-555. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182399>
- Güven, G. & Efe-Azkeskin, K. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İ. H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* (1.Baskı, s. 2-50). Pegem Akademi.
- Güven, N., Bal, S., Metin, N. & Atay, M. (2000, Ekim, 6-8). Usage of the portage in Turkey and extending its usage throughout Turkey. [Sözlü Sunum]. VIII. Uluslararası Portage Konferansı, Alabama Birmingham, U.S.A.
- Hornby, G. (1991). Parental involvement. In Mitchell, D. & Brown, R., (Eds.), *Early intervention studies for children with special needs*. Chapman Hall.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S., & Cemalcılar, Z. (2005). *Erken müdahalenin erişkinlikte süren etkileri: Erken destek projesinin ikinci takip araştırmasının ön bulguları*. Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.
- Karaaslan, Ö. (2010). *Etkileşime Dayalı Erken Eğitim Programı'nın (edep) gelişimsel yetersizliğe sahip çocuklar ve anneleri üzerindeki etkililiği* (Yayın No.265733) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kardeş, S. & Akman, B. (2020). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin ve kurum yöneticilerinin erken müdahale programlarına ilişkin algılarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1) , 295-317. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.691590>
- Karoly, L. A., Kilburn, M. R. & Cannon, J. S. (2005). *Early childhood interventions: Proven results, future promise*. Rand Corporation.
- Kartal, H. (2008). Çocuk ve aileyi desteklemeye yönelik ev ziyaretlerine dayalı erken müdahale programları ve programların etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 1-28.
- Kırcaali-İftar, G. (2014). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı formları*. Anı Yayıncılık.
- Kırcaali-İftar, G., Kurt, O. & Ülke-Kürkçüoğlu, B. (2014a). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı I*. Anı Yayıncılık.
- Kırcaali-İftar, G., Ülke-Kürkçüoğlu, B. & Kurt, O. (2014b). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı II*. Anı Yayıncılık.
- Kobal, G. (2001). *Küçük adımlar erken eğitim projesi: Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı*. Zihinsel Engelliler Destek Derneği Yayınları.
- Korkmaz-Toper, Ö. (2015). *Eve dayalı olarak gerçekleştirilen etkileşim temelli erken çocuklukta müdahale programının (ETEÇOM) otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuklar ve anneleri üzerindeki etkililiği* (Yayın No.385584) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Lovaas, O. I. (2003). *Teaching individuals with developmental delays: Basic intervention techniques*. PRO-ED.
- Mahoney, G., Kaiser, A., Girolametto, L., MacDonald, J., Robinson, C., Safford, P., & Spiker, D. (1999). Parent education in early intervention: A call for a renewed focus. *Topics in Early Childhood Special Education*, 19, 131-140. <http://dx.doi.org/10.1177/027112149901900301>

- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks.
- Metin, Ş., Akbaş, U., Yıldız, H., & Özaydın, L., (2017). Türkiye’de 0-3 yaş çocuklara yönelik gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 39-59.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2012). *Millî eğitim bakanlığı özel eğitim kurumları yönetmeliği*. https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/06103840_Ozel_EYitim_KurumlarY_YonetmeliYi.pdf Erişim tarihi: 20.03.2021
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018a). *Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (0-36 ay) erken çocukluk özel eğitim öğretim programı*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/09145213_Erkencocukluk.pdf Erişim tarihi: 20.03.2021
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018b). *Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için (37-78 ay) okul öncesi özel eğitim öğretim programı*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/09145549_Okul_Yncesi_son_pdf.pdf Erişim tarihi: 20.03.2021
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2021). Destek eğitim programları. <https://ookgm.meb.gov.tr/www/destek-egitim-programlari/icerik/205> Erişim tarihi: 20.10.2021
- O’connor, E. A. & Yasik A. E. (2007). Using information from an early intervention program to enhance literacy goals on the individualized education program (IEP), *Reading Psychology*, 28(2), 133-148, <https://doi.org/10.1080/02702710600846902>
- Odom, S. L. & Wolery, M. (2003). A unified theory of practice in early intervention/early childhood special education: Evidence-based practices. *The Journal of Special Education*, 37(3), 164-173. <https://doi.org/10.1177/00224669030370030601>
- Odom, S. L., Yoder, P., & Hill, G. (1988). Developmental intervention for infants with handicaps: Purposes and programs. *The Journal of Special Education*, 22(1), 11-24. <https://doi.org/10.1177/002246698802200105>
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018). T.C. Resmi Gazete (30471), 7 Temmuz 2018.
- Paik, E. & Healey W. C. (1999) Early intervention programs in Korea for children with disabilities, *International Journal of Disability, Development and Education*, 46(2), 253-259, DOI:10.1080/103491299100669
- Peterson, C. A., Wall, S., Raikes, H. A., Kisker, E. E., Swanson, M. E., Jerald, J., Atwater, J. B. & Qiao, W. (2004). Early head start: Identifying and serving children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24(2), 76-88. <https://doi.org/10.1177/02711214040240020301>
- Pieterse, M., Treolar, R., Cairns, S., Uther, D., & Brar, E. (1985). *Küçük Adımlar gelişimsel geriliği olan çocuklara yönelik erken eğitim programı*. (G. Kırcaali-iftar, Çev.Editörü). Daktylos.

- Rakap, S. , Kalkan, S. & Balıkcı, S. (2022). Özel eğitimde nitelikli davranışsal amaç belirleme ve yazmaya ilişkin ilkelerin doküman analizi yoluyla belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 631-650. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1098622>
- Raver, S. A., & Childress, D. C. (2015). *Family-centered early intervention: Supporting infants and toddlers in natural environments*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Roberts, M. Y., & Kaiser, A. P. (2011). The effectiveness of parent-implemented language interventions: A meta-analysis. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 20, 180-199. [https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2011/10-0055\)](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2011/10-0055))
- Sazak-Pınar, E. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(02), 71-83. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000098
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Educators college press.
- Selimoğlu, Ö. G. & Özdemir, S. (2018). Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı'nın (ETEÇOM) otizm spektrum bozukluğu sergileyen çocukların sosyal etkileşim becerileri üzerindeki etkililiği. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 514-555. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.196720182399>
- Shearer, M. S. & Shearer, D. E. (1972). The Portage Project: A model for early childhood education. *Exceptional Children*, 39(3), 210-217. <https://doi.org/10.1177/001440297203900304>
- Sucuoğlu, B., Küçüker, S., Kobal, G., Özenmiş, P., Kaygusuz, Y., & Bakkaloğlu (Ceber), H. (2001). *Küçük adımlar erken eğitim programı*. Cümle Yayınları.
- Sucuoğlu, N. B., Sarıca, A. D., Bakkaloğlu, H., & Keçeli-Kaysılı, B. (2014). Paraprofesyoneller için küçük adımlar erken eğitim programı kursu: Kursiyerler ne söylüyor? *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 47(1), 377-396.
- Tomris, G. (2019). *Down sendromlu çocuğu olan ebeveynlere yönelik geliştirilen doğal öğretime dayalı erken müdahale (DÖDEM) programının ebeveyn ve çocukları üzerindeki etkililiği* (Yayın No.542844) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Uysal, H. (2016). *Eşsiz yıllar müdahale programı çocuk boyutu'nun uyarlanması ve programın etkililiğinin araştırılması* (Yayın No.418197) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Walker, H. M., Kavanagh, K., Stiller, B., Golly, A., Severson, H. H. & Feil, E. G. (1997). *First Step to Success: Helping young children overcome antisocial behaviour*. Sopris West.
- Walker, H. M., Kavanagh, K., Stiller, B., Golly, A., Severson, H. H., & Feil, E. G. (2001). First Step to Success: An early intervention approach for preventing school antisocial behavior. In H. M. Walker & M. H. Epstein (Eds.), *Making schools safer and violence free: Critical issues, solutions, and recommended practices* (pp. 73–87). Pro-Ed.

- Webster-Stratton, C. (2001). The incredible years: Parents, educators, and children training series. *Residential Treatment for Children & Youth*, 18(3), 31- 45. https://doi.org/10.1300/J007v18n03_04
- Yazıcı, D. N. (2018). *Keyhole erken müdahale programının ebeveyn ve çocuk çıktıları üzerindeki etkisi* (Yayın No.534472) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yumuş, M. & Tanju, E. H. (2015). Öğretmen adaylarının erken çocuklukta "Erken Müdahale"ye ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 2(1), 68 - 76.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). *Yeni yüksek öğretmen yetiştirme lisans programları, özel eğitim öğretmenliği lisans programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Ozel_Egitim_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf Erişim tarihi: 15.08.2022
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2016). *Çocuk gelişimi lisans eğitimi ulusal çekirdek eğitimi programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ulusal-cekirdek-egitimi-programlari/cocuk_gelisimi_cekirdek_egitim_programi.pdf Erişim tarihi: 15.08.2022

Extended Abstract

Introduction

Early childhood is regarded as the period when social, emotional, cognitive, and linguistic development is the fastest. Since timely identification of problems in childhood and employing relevant precautions affect a child's whole life, the importance of early intervention (EI)/ early childhood special education (ECSE) cannot be denied (Bowe, 2007; Güven & Efe-Azkeskin, 2010; Karoly et al., 2005).

Special education in early childhood includes educational services that aim to support the development of 0-to-8-year-old children who are at risk or have developmental disabilities, to minimize their developmental differences from their peers, and to meet the needs of families during this period (Birkan, 2002; Odom & Wolery, 2003; Raver & Childress, 2015; Sazak-Pınar, 2006; Tomris & Çelik, 2021). Children with special needs should start their education as early as possible so that they can lead a self-sufficient and independent life and attend the same educational environment as their peers (Bowe, 2007; Odom et al., 1988). Special education services in early childhood differ from early childhood education with an individual education plan and with differences in teaching approaches. In addition, unlike special education programs planned for school-age children, these services focus on developmental skills and family involvement (Hornby, 1991; Odom & Wolery, 2003). In this context, EI/ECSE programs specialize in improving parenting skills of families, informing parents about the developmental characteristics of the child, and preparing the child for academic and social life (Brookes et al., 2000; Kardeş & Akman, 2020; Kartal, 2008). In this way, families gain knowledge and skills about all the developmental areas of their children along with the ways to improve each area, and thus can support their children and increase their own quality of life (Guralnick, 2011; Hornby, 1991).

Within EI/ECSE practice, those programs that are designed for 0-to-8-year-old children with special needs and their families and that include certain measurement, evaluation, and application

procedures are recognized as early special education programs (Birkan, 2001; Bowe, 2007; Odom et al., 1988; Odom & Wolery, 2003; Raver & Childress, 2015). The dawn of the 20th century marked the beginning of legal arrangements regarding special education services in early childhood throughout the world. The field of special education witnessed critical developments with the amendments in the US body of law and many other countries. Then, EI/ECSE programs were put into practice as 'developmental education programs' during the second half of the 20th century.

EI/ECSE programs in Turkey include adaptations from the international literature and new ones developed by scholars as part of graduate thesis studies. There are also other EI/ECSE programs run by the Ministry of National Education (MoNE) in 2018. This research aims to examine the opinions of the educators who provide EI/ECSE services to children diagnosed with special needs between 0-36 months regarding the EI/ECSE programs. Accordingly, the following question was formulated: What are the experiences of educators providing EI/ECSE services regarding the EI/ECSE programs?

Method

This study was constructed in line with the phenomenological design, one of the qualitative research methods, to examine what the educators providing EI/ECSE services to children diagnosed with special needs between 0-36 months think about EI/ECSE programs. The participants were selected through criterion sampling, one of the purposeful sampling methods. The inclusion criterion specified that the educators had to be working with 0-36-month-old children with special needs. Accordingly, 18 educators affiliated with special education and rehabilitation centers participated in the research. Data were collected through semi-structured interviews conducted both face-to-face and on the telephone (Cresswell, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2013). In this study, the data collected through face-to-face and telephone interviews were analyzed by following the steps of the analysis approach suggested by Moustakas (1994) for the phenomenology design. The data obtained through semi-structured interview questions were recorded in digital environment in the form of short notes and audio recordings. Then, the written transcription of the audio recordings in the digital environment was made by the fourth author. The first author and the third author independently identified important statements by eliminating those unrelated to the research phenomenon. Meaning units corresponding to the determined important expressions were formed. Based on the resulting meaning units, the themes were reached.

Results

This study aimed to investigate the opinions of the educators who provide EI/ECSE services to children diagnosed with special needs between 0-36 months regarding the EI/ECSE programs. The analysis of data collected through semi-structured interviews revealed four themes: 1) The EI/ECSE programs that are utilized, 2) The EI/ECSE programs to be utilized, 3) Awareness about 0-to-36 months ECSE program run by the MoNE, and 4) Expectations from EI/ECSE programs. Data analysis indicated that most participants were not using any of the EI/ECSE programs. Although some educators stated that they did not follow any early intervention program, the results indicated that others utilized the Early Intensive Behavioral Education Program for 3-7 years by the Autism Foundation, Small Steps Early Education Program, Behavioral Education Program for Autistic Children, Interaction-Based Early Childhood Intervention Program, Developmental Support Program, and the ECSE program for 0-36 months by the MoNE. The findings uncovered that a teacher defined the assessment tools as a program while explaining the EI/ECSE programs s/he used. A majority of the participants in this research did not mention any EI/ECSE program that they plan to utilize. Some participants, on the other hand, stated

that they are going to follow intervention programs such as Small Steps Early Education Program, Interaction-Based Early Childhood Intervention Program, Behavioral Education Program for Autistic Children, Early Intensive Behavioral Education Program, and Floortime. Additionally, two participants noted the assessment tests as the EI/ECSE program they plan to make use of. Except for one participant, seventeen participants were not aware of the ECSE program, or its content designed by the MoNE for 0-to-36-month-old children. Another important result of the research concerned the expectations of the participants from the EI/ECSE programs. Accordingly, the findings showed that the EI/ECSE programs were expected to support all areas of development – primarily communication skills, to have an assessment and activity-based structure, and to facilitate family participation.

Conclusion, Suggestions and Recommendations

In conclusion, this study determined that the use of special education programs was very limited and most of the educators did not have enough information about the EI/ECSE programs adapted or developed in Turkey. Besides, the ECSE program for 0-to-36-month-old children conducted by the MoNE was neither known nor employed by the educators. The educators working in this field were not aware that EI/ECSE services consisted of family participation, interaction, and activity-based approaches. Considering these findings, it is an urgent need to improve educators' professional competencies either during pre-service or in-service years. Presumably because pre-service programs are not elaborate enough to provide expertise in early childhood special education, the fact that practitioners do not utilize evidence-based practice can be attributed to their lack of knowledge about such practice. At the same time, considering that the expectations from EI/ECSE programs actually form the basis of the existing programs, it is recommended that legal and structural arrangements be made for the promotion and applicability of EI/ECSE programs developed and adapted in the literature.

On the other hand, the 0-to-36-month-old group in special education and rehabilitation centers is not the only age group that the participating educators work with. In this sense, it is plausible to suggest that experts be trained by developing pre-service programs especially in the field of EI/ECSE and that theoretical and applied courses across current pre-service programs be increased in number. Then, as stated in the Regulations on Special Education Services (2018), well-trained personnel can provide quality EI/ECSE at special education schools, preschool education institutions, educational institutions with nursery classes or at home. In addition, efforts should be directed to increase the familiarity of the available programs given the fact that the EI/ECSE program of the MoNE for 0-to-36-month-old children is not employed and almost unknown. At the same time, the functionality or problems can be identified through studies where the MoNE's EI/ECSE program is implemented, and relevant updates can be made.

Furthermore, centers should immediately be established in order to offer training and counseling services to the stakeholders involved in the diagnosis, referral, and monitoring processes of EI/ECSE services for 0-to-36-month-old children. Setting up central and local communication networks among health and education institutions first will make it easy for 0-to-36-month-old children with special needs and their families to access EI/ECSE services through the suggested centers.

Given the fact that the current study has a qualitative research design with few participants, the extent of generalizability for the results is limited. Therefore, by using different samples from various parts of Turkey, future research endeavors may attempt to host many more participants responsible for EI/ECSE services offered to 0-to-36-month age group. Additionally, comparative research on how knowledgeable and skillful the teacher candidates in child development, special education, and preschool teacher training programs are about EI/ECSE and on what they expect from

these services may guide efforts to reform higher education programs. On the other hand, it can be said that the participants of this research are limited to 18 educators working in EI/ECSE services for 0-36 months in special education and rehabilitation centers. However, despite this existing limitation, it is thought that this study will make important contributions to the literature in terms of revealing the awareness of the trainers who provide EI/ECSE support special education services about EI/ECSE programs and drawing attention to EI/ECSE programs that allow systematic and evidence-based practices. |

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 25 Mart 2022 tarihinde 2022-03 sayılı kararıyla verilen etik kurul izni bulunmaktadır. Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Destek ve Teşekkür

Bu çalışmanın ilk taslağı 2022 yılında 6. Uluslararası Katılımlı Ulusal Disiplinlerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi-UDEMKO 2022 adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet olarak yayınlanmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %40, İkinci Yazar %20, Üçüncü Yazar %20 ve dördüncü yazar % 20 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz. |